

КОЛИ ЩЕ ЗВІРІ ГОВОРИЛИ

КАЗКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ПЕРЕДМОВА

Отсі байки¹, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро. Багато такого ви почуєте в устах наших бабусь та дідів, а мало хто й подумає про те, що, оповідаючи ті байки, ми повторяємо тільки те, що перед тисячами літ повидумували мудрі люди в Вавилоні, в Єгипті, в Індії та в Греції. Тільки недавно вчені мужі, повіднаходивши стародавні книжки тих народів та порівнявши їх із нашими народними байками та казками, дійшли до погляду, що те, чим нині так любуються наші діти, було колись впливом мудрості царів, звіздарів та патріархів. Наша нинішня байка і казка — се та сама Попелюшка, що заклята живе в брудній одежі, в душній кухні, але на правду вона царівна родом із високого, блискучого замку.

Бажаючи вибрати для наших дітей книжечку щонайкращих казок різних часів і народів, я зупинився поперед усього на тих, де оповідається про самих звірів. Вони найбільше відповідають смакові дітей від 6 до 12 літ, заставляють їх сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи, але не розбуркують молоду фантазію дивоглядними образами заклятих замків, царів, розбійників, драконів та демонів, не тривожать молодого чуття страшними трагічними пригодами та незрозумілими

¹ Б а й к и — тут казки. На Прикарпатті як у часи І. Франка так і досі в народному мовленні поняття «байка» і «казка» не розрізняються.

для дітей відносинами обох полів¹. Я бажав би, щоб наші діти в інтересі здорового і морального розвою якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин, у світі, де все видно ясно і симпатії не потребують ділитися. Звідси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності і справедливості, а надто любов до природи і охоту придивлятися близько її творам, прислухатися її таємній мові, чути себе близькими до неї, підглядати, а далі й просліджувати її великі загадки...

¹ Відносинами обох полів — тут: обидвох статей.

ОСЕЛ І ЛЕВ

Був собі раз Осел. Забагато йому стало праці і батогів у господаря.

«Давай, — думає, — втечу в ліс і буду жити на волі! Буду собі пастися по лісі, і хто мені що зробить?»

І, не думавши довго, втік від господаря, та й у ліс. Добре йому там. Пасеться, де хоче, не робить нічого, ніхто його не б'є — відколи жиє, ще такого добра не зазнав. Аж раз дивиться, йде Лев, страшний-престрашний, та й просто на нього.

«Ну, — думає собі Осел, — аж тепер уже по мні буде!»

Але поки Лев дійшов до нього, він якось трохи отямився і поміркував собі:

«Ану, може, я його деяк здурю?»

Та й як стояв, бух на землю, ляг собі і лежить, мов і гадки не має. Надходить Лев і кричить уже здалека:

— Ей, ти, хто ти там? Як ти смієш лежати? Чому не встанеш і не поклонишся мені?

А Осел мов і не чує. Лежить собі та тільки довгими вухами клапає.

Надійшов Лев і знов кричить:

— Зараз устань і поклонися мені!

— А хто ж ти такий? — питає Осел.

— Ти ще й питаєшся?! — кричить грізно Лев. — Хіба ти не знаєш, що я Лев, над усіми звірами цар?

Сережа

Сережа

Осел, не встаючи, підвів голову і витріщив на нього очі.

— І що ти за дурниці балакаєш? — промовив він. — Ти цар над усіма звірами? Хто тобі се сказав? Маєш то на письмі? Хто тебе обирав на царя? Ну, говори!

Лев став, мов чолом о стіну стукнувся.

— Хто мені се сказав? Та всі мені се кажуть, що я над звірами цар. Хіба ж се неправда?

— Певно, що неправда. Не може тому бути правда, бо цар над усіма звірами не хто, а я.

— Ти? — здивувався Лев. — А ти хіба маєш се на письмі?

— Певно, що маю! Ади подивися ось тут!

І він устав на рівні ноги і, обернувшись задом до Льва, показав йому своє заднє копито, на яким була прибита новісінька блискуча підкова.

— Бачиш? Се моя царська печать. Якби ти був цар, то й ти би мав таку.

— Ото диво! — промовив Лев. — А я про те й не подумав ніколи. Мабуть, твоя правда. Але стій! Давай будемо трібуватися¹. Ходімо в ліс, хто за годину наловить більше звірів, той буде правдивий цар.

— Добре, нехай і так буде, — промовив Осел, і з тим розійшлися.

Лев побіг по лісі; бігав, бігав: тут злапав² серну, там зайчика, там знов якусь звірину — за годину

¹ Трібуватися — позиватися. Тут також: змагатися.

² Злапав — зловив.

мав уже щось п'ять чи шість штук. Бере те все і волоче до Осла.

А Осел тим часом що робить? Пішов собі на широку поляну, де сонечко ясно світило, і насеред луки кинувся на землю, ноги геть відкидав, очі зажмурих, язик висолопив на півліктя — сказав би хто: згинув та й згинув. А понад поляною все яструби літають, ворони, кані, сороки, галки, всяка погана птиця. Бачать вони, лежить неживий Осел, та й усі гурмою¹ до нього. Зразу здалека заскакували, а там бачать, що не рушається², то й почали по нім скакати, дзьобати його язик та очі. А Осел нічого, тільки як котра пташина надто близько надлізе, а він клап її зубами або стук її ногою, вб'є та й ховає під себе, та так хитро, що другі³ й не бачать. Не минула година, а він уже надушив їх з півкопи⁴. Тоді схопився на ноги, як не стреплється⁵, як не рикне, а птахи всі врозтіч. Осел забрав усю побиту пташню та й несе на те місце, де мали зійтися зі Львом. Приходить, а Лев уже там.

— Ну, що, — каже до Осла і показує йому свою здобичу, — бачиш, кільки я наполовав?

— Ну, та й дурний же ти, небоже, — каже Осел і копнув його звірів ногою. — Таких звірів я міг би був наловити зо дві копи. Та що вони варті! А ти по-

¹ Гурмою — гуртом.

² Рушається — рухається.

³ Другі — тут: інші.

⁴ Півкопи — 30. Копа — 60. Старожитня міра.

⁵ Стреплється — стрепенється.

дивися на моїх! Я тільки таких ловив, що в повітрі літають. Ану, попробуй ти!

— Ні, я такої штуки не втну, — відповів Лев. — Аж тепер бачу напrawdę, що ти над звірами цар, а не я! Вибачай мені, що я так нечемно говорив з тобою!

— А видиш! — промовив гордо Осел. — Завше треба бути чемним, бо ану ж наскочиш на старшого від себе, а тоді що буде? От і тепер я міг би тобі зараз за кару зробити смерть, але вибачаю тобі, бо ти з дурноти се зробив, а не зі злої волі. Іди ж тепер і пильнуйся на другий раз!

І Лев пішов, похнюпившись та підібгавши хвіст, немовби хто вилляв на нього бочку зимної-презимної води. Чи близько, чи далеко, здибає в лісі Вовчика-братика.

— Здорові були, найясніший царю! — каже Вовк і кланяється низенько.

— Ет, іди, не смійся з мене! — каже сумно Лев. — Який я тобі цар?

— Як то ні? — скрикнув Вовк. — Хто ж би смів інакше казати?

— Мовчи, братику, — шептом говорить до нього Лев. — Тут недалеко є правдивий цар. Як почує, біда буде і тобі й мені.

— Правдивий цар? — дивувався Вовк. — Що за диво? Який же тут є правдивий цар, крім тебе?

— Є, є! — з перестрахом шептав Лев. — Я сам його бачив. Там такий страшний! А що за сила!

Навіть тих звірів ловить, що в повітрі літають. Богу дякую, що мене живого пустив.

— Ну, що ти говориш! — дивувався Вовк. — Диво дивне! Знаю сей ліс не віднині, але ніяк не придумаю, хто би се міг бути. Як же виглядає той новий цар?

— Одно слово — страшний! — говорив Лев. — Вуха отакі, голова, як коновка, а на задній нозі царська печать.

Ніяк не вгадаю, хто се може бути? — клопотався Вовк. — Знаєш що, ходи покажи мені його!

— Я? Нізачо в світі! — скрикнув Лев. — Досить уже раз страху наївся.

— Та ходи-бо! Чого боятися? — заохочував Вовк. — От знаєш що, прив'яжи себе своїм хвостом до мого, сміліше нам буде йти!

— Про мене, — каже Лев, — нехай і так буде.

Зв'язалися оба хвостами докупи та й пішли. Вийшли на горбик над полянку, що на ній пасся Осел. Лев зупинився, зазирає та й шепоче до Вовка:

— Ось він! Ось він! Подивися!

Обертається Вовк, зазирає та й як не крикне:

— Дурний Льве, таж се Ослисько! — А Львові причулося, що то новий цар уже близько, як не злякається та в ноги! Через пеньки, через ярки що було духу! Дер¹, дер, далі втомився, став та й озирнувся.

— А що, Вовче, близько вже той новий цар?

¹ Дер — тут: тікав, давав драла.

Але Вовк тільки язик вивісив. Як був прив'язаний до львиного хвоста, так і волікся за ним усю дорогу і давно вже й духа спустив.

— А видиш, — каже до нього Лев, — ти казав, що новий цар не страшний, а як побачив його близько, то з самого страху помер!

СТАРЕ ДОБРО ЗАБУВАЄТЬСЯ

Ходив собі Вовчик-братик по лісі, ходив, та й надибала його тяжкая пригода. Побачили його ловці-молодці та й почали за ним гнатися. Тікав Вовчик лісом, лісом, а далі прийшлося вибігти на биту дорогу. А дорогою в тій хвилині йшов з поля чоловік з мішком і ціпом. Вовк до нього:

— Дядечку, голубчику! Змилуйся надо мною, сховай мене в мішок! За мною ловці-молодці гонять, хотять мене віку збавити¹.

Змилювався чоловік, сховав Вовка в мішок, завадав собі на плечі та й несе. Надбігають ловці-молодці.

— А не бачив ти, чоловіче, Вовчика-братика? — питають.

— Ні, не бачив.

От вони й погнали далі. А коли вже їх не було видно, Вовк із міха обзивається:

— А що, пішли вже мої гонителі?

— Пішли.

— Ну, тепер випусти мене на волю!

¹ Віку збавити — убити.